

B i j l a g e 1 :
E c o l o g i s c h e b e o o r d e l i n g

Ecologische beoordeling bestemmingsplanwijziging i.v.m. bouw woning te Westergeest (Fr.)

Opdrachtgever	Makelaardij Jaap Kingma, Burgum
Referentie	Biezenaar, P. 2013. Ecologische beoordeling bestemmingsplanwijziging i.v.m. bouw woning te Westergeest (Fr.). A&W-notitie NW KA-2013/10. Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden.
Projectcode	NW KA-2013/10
Status	definitief
Datum	13 mei 2013
Projectleider	P. Biezenaar
Autorisatie	R. Strijkstra

Inhoud

1. Inleiding
2. Situatieschets en plannen
3. Gebiedsbescherming en beoordeling
4. Soortbescherming en beoordeling
5. Conclusies
6. Literatuur

Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Suderwei 2
Postbus 32, 9269 ZR Feanwâlden
tel. 0511 – 474764, fax 0511 – 472740
email: info@altwym.nl
website: www.altwym.nl

Foto's 1 t/m 4. Impressie van het plangebied (foto's A&W) .

1. INLEIDING

Deze notitie bevat een ecologische beoordeling die van belang is voor een bestemmingsplanwijziging van een perceel in Westergeest (gemeente Kollumerland en Nieuwkruisland, Fryslân), waar een woning zal worden gebouwd. In dit verband is ecologisch onderzoek nodig in het kader van de daarvoor geldende richtlijnen (Natuurbeschermingswet, Ecologische Hoofdstructuur en Flora- en faunawet). Makelaardij Jaap Kingma (Burgum) heeft Altenburg & Wymenga opdracht gegeven om dit ecologisch onderzoek uit te voeren.

Het doel van dit onderzoek is een ecologische quickscan, waarin de effecten van de plannen worden beoordeeld in het kader van de vigerende natuurwetgeving. Dit betreft onder andere de Natuurbeschermingswet, de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (Ecologische Hoofdstructuur) en de Flora- en faunawet. Indien van toepassing, worden aanbevelingen gedaan voor mitigatie en eventueel noodzakelijk aanvullend onderzoek.

Het onderzoek naar de aanwezigheid van relevante natuurwaarden is gebaseerd op twee benaderingswijzen. Ten eerste zijn recente bronnen geraadpleegd (verspreidingsatlassen, overzichtswerken, onderzoeksrapporten en websites). Ten tweede is op 26 april 2013 een oriënterend veldbezoek uitgevoerd, waarbij is gelet op de (mogelijkheden voor) aanwezigheid van vaste rust- en verblijfplaatsen van beschermde en/of kritische soorten.

Altenburg & Wymenga presenteert in deze notitie de resultaten van een onafhankelijk ecologisch onderzoek. Het onderzoek spreekt zich niet uit over de wenselijkheid van het onderhavige plan of een bepaalde ontwikkeling. Landschappelijke, archeologische of cultuurhistorische waarden komen niet aan de orde. Aan deze ecologische beoordeling kunnen geen rechten worden ontleend.

2. SITUATIESCHETS EN PLANNEN

Het plangebied bestaat uit een tuin met beplanting, die aan de zuidzijde van de woning op adres Eelke Meinertswai 26 te Westergeest ligt (foto's 1 t/m 4). Na de beoogde wijziging van het bestemmingsplan kan deze oppervlakte worden vrijgemaakt van beplanting en is de vrijgekomen ruimte beschikbaar voor een te bouwen woning. Er worden voor deze herinrichting geen bestaande gebouwen gesloopt en/of sloten gedempt. De bomen die worden gekapt, zijn relatief klein en maken deel uit van de tuinbeplanting binnen de huidige perceelgrenzen. In het midden van de tuin ligt een kleine vijver die eveneens zal worden verwijderd.

3. GEBIEDSBESCHERMING EN BEOORDELING

Voortoets: Natuurbeschermingswet

De eerste stap in de beoordeling van een ingreep volgens de Natuurbeschermingswet is de Voortoets. Daarin wordt bepaald of er een kans is dat (significant) negatieve effecten optreden ten aanzien van de aangewezen natuurwaarden van Natura 2000-gebieden. Afhankelijk van de uitkomst daarvan kan vervolgonderzoek nodig zijn.

Het plangebied maakt geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied is 'Lauwersmeer' dat op een afstand van ca. 6 km ten noordoosten van het plangebied ligt. Andere Natura 2000-gebieden liggen op aanzienlijk grotere afstanden van het plangebied en zijn daarom niet van belang voor onderhavige beoordeling.

Natura 2000-gebieden zijn aangewezen voor verscheidene habitattypen en soorten, waarvoor in het ontwerpbesluit instandhoudingsdoelen zijn opgesteld. De meeste aangewezen soorten zijn gebonden aan de biotopen binnen de Natura 2000-gebieden en komen alleen voor binnen de begrenzing van Natura 2000-gebieden. Gezien de relatief grote afstand tot het plangebied, het gebruik van het tussenliggende gebied en de aard en omvang van de beoogde plannen, is het uitgesloten dat negatieve effecten optreden op de Natura 2000-gebieden en de aangewezen natuurwaarden die zich alleen bevinden binnen de begrenzing van deze Natura 2000-gebieden.

Een aantal van de aangewezen soorten, zoals ganzen en eenden, maken ook gebruik van de (ruime) omgeving van deze Natura 2000-gebieden. Het plangebied ligt binnen de bebouwde kom van Westergeest en voor de betreffende soorten is binnen en nabij het plangebied geen geschikt foerageergebied aanwezig. De plannen hebben daarom geen effect op deze aangewezen vogelsoorten.

Conclusie van de Voortoets

De conclusie van de Voortoets is: de beoogde herinrichting veroorzaakt geen significant negatieve effecten op de aangewezen natuurwaarden van Natura 2000-gebied en is daardoor niet strijdig met de Natuurbeschermingswet.

Ecologische Hoofdstructuur

Het plangebied maakt geen deel uit van de (Provinciale) Ecologische Hoofdstructuur (PEHS). In de omgeving van het plangebied liggen verscheidene gebieden die behoren tot de (P)EHS. Deze gebieden zijn een natte Ecologische Verbindingszone over de petsloot en de Oude Meer en de Robuuste Ecologische Verbindingszone aan weerszijden van deze watergangen. Ook het op een afstand van 6 km gelegen Natura 2000-gebied 'Lauwersmeer' behoort tot de EHS.

De bebouwde kom van Westergeest (dus ook het plangebied) ligt buiten deze PEHS-gebieden. Gezien de relatief grote tussenliggende afstanden en de aard en beperkte omvang van het herinrichtingsplan, kunnen negatieve effecten op deze (P)EHS-gebieden worden uitgesloten. Om deze reden veroorzaakt de beoogde herinrichting geen conflict met de regelgeving ten aanzien van de (P)EHS.

Overige vormen van gebiedsbescherming

Behalve de hierboven beschreven wet- en regelgeving kunnen gebieden ook ten aanzien van natuurwaarden worden beschermd via andere vormen van regelgeving. Zo zijn de graslandpercelen rond Westergeest aangewezen als gebied van openheid en rust voor weidevogels en ligt ten westen van de Kollumerzwaagstervaart aangewezen ganzenfoeragegebied. Gezien de aard en beperkte omvang van het herinrichtingsplan binnen het dorp Westergeest, kunnen negatieve effecten op deze beschermde gebieden worden uitgesloten. Om deze reden veroorzaakt de beoogde herinrichting geen conflict met de regelgeving ten aanzien van overige vormen van gebiedsbescherming.

4. SOORTBESCHERMING EN BEOORDELING

Ondanks de ligging van het plangebied binnen de bebouwde kom van Westergeest, kan de aanwezigheid van wettelijk beschermde soorten niet op voorhand worden uitgesloten.

Planten

Het plangebied bestaat uit een tuin met beplanting die regelmatig wordt onderhouden en waarvan verwacht kan worden dat de bodem relatief voedselrijk is. Er worden daarom geen op natuurlijke wijze aanwezige beschermde plantensoorten verwacht. De plannen veroorzaken om deze reden geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van beschermde plantensoorten.

Ongewervelde diersoorten

De wettelijk beschermde ongewervelde diersoorten die in Nederland voorkomen, zoals bepaalde soorten dagvlinders, libellen en waterorganismen, stellen zeer specifieke eisen aan hun leefgebied. Het plangebied voldoet niet aan de habitateisen van deze soorten en deze worden daarom hier niet verwacht. De beoogde herinrichting veroorzaakt om deze reden geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van beschermde ongewervelde diersoorten.

Vissen

Het plangebied bevat geen oppervlaktewater waaraan in verband met de beoogde herinrichting werkzaamheden worden verricht, met uitzondering van de vijver in het midden van de tuin. In die vijver worden geen beschermde vissoorten verwacht. Om die reden veroorzaken de plannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van beschermde vissoorten.

Amfibieënsoorten

Uit verspreidingsgegevens van amfibieën blijkt dat in de omgeving van het plangebied waarnemingen bekend zijn van enkele licht beschermde soorten, zoals Gewone pad, Kleine watersalamander en Bruine kikker (website RAVON, www.waarnemingen.nl). Mogelijk maken de tuin, de vijver en omliggende sloten deel uit van het leefgebied van enkele van de bovengenoemde soorten. Er is in de omgeving veel alternatief leefgebied voor deze soorten beschikbaar. Volgens die verspreidingsgegevens komen hier geen middelzwaar en zwaar beschermde amfibieënsoorten voor en deze worden ook niet verwacht, omdat het plangebied onvoldoende overeenkomt met de habitateisen van dergelijke soorten.

Voor licht beschermde amfibieënsoorten geldt een vrijstelling van enkele verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet bij projecten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling. De beoogde herinrichting veroorzaakt om deze reden geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van amfibieën.

Reptielen

In de ruime omgeving van het plangebied komen volgens de verspreidingsgegevens geen reptielen voor (website RAVON, www.waarneming.nl) en deze worden ook niet binnen het plangebied verwacht. Om die reden veroorzaken de plannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van reptielen.

Vogels

Door de aanwezigheid van opgaande begroeiing kan een aantal vogelsoorten tot broeden komen binnen en nabij het plangebied. Dit zijn naar verwachting algemeen voorkomende vogelsoorten van struweel en bos, zoals Roodborst, Tjiftjaf en Winterkoning. Tijdens het veldbezoek is Huismus aangetroffen.

Algemeen

Bij werkzaamheden moet volgens de Flora- en faunawet rekening worden gehouden met het broedseizoen van vogels. De Flora- en faunawet kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is, dat verstoord kan worden. Verstoring van broedgevallen is niet toegestaan vanuit de Flora- en faunawet en hiervoor wordt in principe ook geen ontheffing verleend.

Er zijn verschillende mogelijkheden om conflicten met de Flora- en faunawet ten aanzien van broedende vogels te voorkomen. Werkzaamheden buiten het broedseizoen uitvoeren, is de meest zekere optie. Een alternatief is om werkzaamheden voor aanvang van het broedseizoen te beginnen, zodat broedpogingen in en nabij het werkgebied achterwege blijven door de verstoring tijdens de werkzaamheden. Er dient te worden voorkomen dat tijdens werkzaamheden in het broedseizoen alsnog broedgevallen ontstaan die kunnen worden verstoord. Dit kan worden gedaan door bijvoorbeeld het afdekken van snoeiafval/takkenhopen. Mochten er toch vogels tot broeden komen en door de werkzaamheden worden verstoord, dan ontstaat er een conflict met de Flora- en faunawet en moeten de verstorende werkzaamheden gestaakt worden tot na de broedperiode van de betreffende soort(en).

Jaarrond beschermde nestplaatsen

Buiten het broedseizoen vallen de meeste nestplaatsen niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet, maar een aantal vogelsoorten maakt gedurende het gehele jaar gebruik van de nestplaats of keert jaarlijks terug op dezelfde plaats. Vaste rust- of verblijfplaatsen (nesten) van deze soorten en de functionele leefomgeving daarvan worden daarom het gehele jaar beschermd. Vanaf 26 augustus 2009 geldt een aangepaste lijst van soorten met jaarrond beschermde nestplaatsen, die indicatief is en niet uitputtend.

Binnen het plangebied zijn geen jaarrond beschermde nestplaatsen van vogels aangetroffen. Dit geldt ook voor Huismus, maar deze soort kan wel nestplaatsen innemen in de nabijheid van het plangebied, zoals onder het dak van het huis waarvan het plangebied momenteel de tuin vormt. De beoogde herinrichting veroorzaakt naar verwachting geen belangrijk negatieve invloed op deze mogelijke nestplaatsen van Huismus. Om die reden veroorzaken de plannen geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van jaarrond beschermde nestplaatsen van vogels.

Samenvattend

De beoogde herinrichting veroorzaakt geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van vogels, mits geen broedende vogels en hun nesten worden verstoord. Hierboven is beschreven hoe aan deze voorwaarde kan worden voldaan.

Vleermuizen

Alle in Nederland voorkomende vleermuissoorten zijn zwaar beschermd door de Flora- en faunawet en zijn vermeld in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Voor deze soorten geldt sinds 26 augustus 2009, dat een ontheffing op basis van het wettelijke belang 'Ruimtelijke ontwikkeling' niet meer wordt verleend. Bij mogelijke conflicten met de Flora- en faunawet moeten daarom zoveel mogelijk maatregelen worden getroffen om negatieve effecten tegen te gaan. Vanwege deze specifieke aandacht wordt aan vleermuizen een aparte paragraaf besteed, de overige zoogdiersoorten komen in de volgende paragraaf aan bod.

In de omgeving van het plangebied komen zeven verschillende vleermuissoorten voor (Melis 2012, www.zoogdieratlas.nl), namelijk Rosse vleermuis, Watervleermuis, Meervleermuis, Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis, Laatvlieger en Gewone grootoorvleermuis. Voor vleermuizen zijn drie onderdelen van het leefgebied te onderscheiden die van groot belang zijn voor de functionaliteit van het leefgebied. Deze zijn: verblijfplaatsen, foerageergebieden en vliegroutes. Hieronder worden deze drie elementen besproken.

Verblijfplaatsen

In de zomerperiode hebben vleermuizen in Nederland hun verblijfplaatsen voornamelijk in gebouwen en bomen. Tijdens de winter verblijven zij onder andere in gebouwen, bomen, bunkers en kelders.

Bij de beoogde herinrichting worden geen gebouwen afgebroken. De garage en het tuinhuisje nabij het plangebied zijn niet geschikt voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Het woonhuis op nummer 26 kan eventueel voor verblijfplaatsen van vleermuizen geschikt zijn, maar het is niet te verwachten dat de beoogde herinrichting de kwaliteit daarvan zal kunnen schaden. De bomen in het plangebied zijn te jong of te dun en bevatten geen geschikte holtes. Om bovenstaande redenen veroorzaakt de beoogde herinrichting geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van verblijfplaatsen van vleermuizen.

Foerageergebied

De bovengenoemde vleermuissoorten foerageren in verschillende jachtbiotopen. Mogelijk maakt het plangebied deel uit van het foerageergebied van Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en Laatvlieger, maar niet voor de overige soorten. Tijdens en na de uitvoering van de beoogde herinrichting kan het plangebied eventueel in mindere mate geschikt zijn als foerageergebied dan in de huidige situatie. In de directe omgeving van het plangebied is echter voldoende alternatief foerageergebied aanwezig. Om deze redenen mag worden geconcludeerd, dat de functionele leefomgeving van de (in de omgeving) mogelijk aanwezige verblijfplaatsen van vleermuizen ten aanzien van foerageergebied gewaarborgd blijft.

Vliegroutes

Bij verplaatsingen tussen verblijfplaatsen en foerageergebied maken de meeste vleermuizen om zich te oriënteren gebruik van vaste vliegroutes langs lijnvormige structuren, zoals lanen, boomsingels en (oever van) sloten en andere waterpartijen. Meervleermuis en Watervleermuis gebruiken vooral vliegroutes die boven water liggen, de overige soorten maken gebruik van bovengenoemde elementen boven land.

De randen van de tuin sluiten aan op die van andere percelen, waardoor de mogelijkheid bestaat dat hier vliegroutes van vleermuizen te herkennen zijn. Bij de beoogde herinrichting blijven deze lijnvormige structuren goeddeels in stand. Om die reden verstoort de voorgenomen ingreep naar verwachting geen eventueel aanwezige vliegroutes van vleermuizen.

Samenvattend

De beoogde herinrichting veroorzaakt geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van vleermuizen.

Overige zoogdiersoorten

Licht beschermde zoogdiersoorten

In de omgeving van het plangebied komen verscheidene licht beschermde zoogdiersoorten voor, zoals Haas, Egel, Ree, Mol en verschillende (spits)muizensoorten (Melis 2012, www.waarneming.nl). Het valt te verwachten dat enkele van deze soorten ook binnen het plangebied geschikt leefgebied hebben gevonden. Er is in de omgeving veel alternatief leefgebied voor deze soorten beschikbaar. Voor licht beschermde zoogdiersoorten geldt een vrijstelling van enkele verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet bij projecten in het kader van ruimtelijke ontwikkeling. De beoogde herinrichting veroorzaakt om deze reden geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van licht beschermde zoogdiersoorten.

Middelzwaar beschermde zoogdiersoorten

In de ruime omgeving van het plangebied komt de middelzwaar beschermde Steenmarter voor, maar geen overige zoogdiersoorten van deze beschermingscategorie (Melis 2012, www.waarneming.nl). De Steenmarter heeft zijn verspreidingsgebied de afgelopen tientallen jaren flink uitgebreid en schuwt daarbij menselijk omgeving niet. Het onderzoeksgebied is voor de Steenmarter geschikt als foerageergebied. Verblijfplaatsen worden hier niet verwacht en tijdens het veldbezoek zijn ook geen aanwijzingen aangetroffen die kunnen duiden op de aanwezigheid van Steenmarter en verblijfplaatsen daarvan.. In de omgeving van het plangebied is voldoende alternatief foerageergebied voor Steenmarter aanwezig. Om bovenstaande redenen veroorzaakt de beoogde herinrichting geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van Steenmarter en andere middelzwaar beschermde zoogdiersoorten.

Zwaar beschermde zoogdiersoorten

Uit verspreidingsgegevens van zoogdieren blijkt dat in de ruime omgeving van het plangebied de zwaar beschermde Waterspitsmuis voorkomt, maar geen andere zwaar beschermde zoogdiersoorten (exclusief vleermuizen; Melis 2012, www.waarneming.nl). Binnen en nabij het plangebied zijn geen mogelijkheden voor Waterspitsmuis, omdat de biotopen onvoldoende overeenkomen met de habitateisen van deze soort. Om bovenstaande redenen veroorzaakt de herinrichting geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van Waterspitsmuis en overige zwaar beschermde zoogdiersoorten (exclusief vleermuizen).

Samenvattend

De beoogde herinrichting veroorzaakt geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van overige zoogdiersoorten (exclusief vleermuizen).

5. CONCLUSIES

Deze ecologische beoordeling van de bestemmingsplanwijziging leidt tot de volgende conclusies:

Gebiedsbescherming

De beoogde herinrichting veroorzaakt geen conflict met de wet- en regelgeving ten aanzien van gebiedsbescherming (Natuurbeschermingswet, Ecologische Hoofdstructuur en overige vormen van gebiedsbescherming).

Soortbescherming

De beoogde herinrichting veroorzaakt geen conflict met de Flora- en faunawet ten aanzien van beschermde soorten, mits voldaan wordt aan de voorwaarde dat broedende vogels en hun in gebruik zijnde nesten niet worden verstoord. In hoofdstuk 4 (Vogels) is beschreven hoe aan die voorwaarde kan worden voldaan.

6. LITERATUUR

- Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhof, De Vlinderstichting, 2006. De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea. Papilionoidea. Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey Nederland.
- Bouwman, J.H., V.J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. de Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat 2008. Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. *Brachytron*, jaargang 11(2), augustus 2008. Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Heteren.
- Bruyne, R. de 2004. Nauwe korfslak *Vertigo angustior* Jeffreys 1830, gebaseerd op gegevens tot het jaar 2002. EIS Nederland, www.naturalis.nl/eis.
- Creemers, R.C.M. & J.J.C.W. van Delft (red.) RAVON) 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, European Invertebrate Survey - Nederland, Leiden.
- Delft, J. van, A. de Bruin & P. Frigge 2011. Waarnemingenoverzicht 2010. RAVON 42, jaargang 13 nummer 4; 105-119. RAVON, Nijmegen.
- EIS-Nederland, De Vlinderstichting & Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie 2007. Waarnemingenverslag dagvlinders, libellen en sprinkhanen. EIS-Nederland, Leiden / De Vlinderstichting, Wageningen / Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Assen.
- Kalkman, V.J. 2004. Zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana* (Dupuy, 1849). – EIS - Nederland, www.naturalis.nl/eis
- Melis, J. 2012. Werkatlas Zoogdieren van Friesland. Januari 2012. Zoogdieratlas Friesland.
- Melis, J. & De Jong, R., Koopmans, M. (red.) 2013. Vissen in Fryslân, werkatlas II, verspreiding 1900 - 2012. Wetterskip Fryslân, Altenburg&Wymenga, Fryslân Griens, Leeuwarden.
- Peeters, T.M.J., C. van Achterberg, W.R.B. Heitmans, W.F. Klein, V. Lefeber, A.J. van Loon, A.A. Mabelis, H. Nieuwenhuijsen, M. Reemer, J. de Rond, J. Smit, H.H.W. Velthuis, 2004. De wespen en mieren van Nederland (Hymenoptera: Aculeata. – Nederlandse Fauna 6. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, Leiden, KNNV Uitgeverij, Utrecht & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden.
- Timmermans, G., R. Lipmann, M. Melchers & H. Holsteijn 2004. De Gewone rivierkreeft *Astacus astacus* (Linnaeus, 1758). – EIS - Nederland, www.naturalis.nl/eis.

Geraadpleegde internetsites

www.zoogdieratlas.nl
www.waarneming.nl
www.ravon.nl
www.zoogdieratlas.nl